

ГЛІД ТУРНЕФОРА

Crataegus tournefortii Griseb.
(*C. schraderiana* Ledeb.)

Родина Розові — Rosaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий східносередземноморський вид на пн. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Поширений від Греції до Криму та Пд. Закавказзя, де приурочений до гірських територій. В Україні трапляється лише у сх. частині Гірського Криму. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні (г. Монастирська — окол. сс. Родників, Красноі Слободи, Тополівки Білогірського р-ну; ур. Агармиш (поблизу м. Старий Крим), ур. Карагач, в окол. Судака: в 5 км на пд.-сх. від міста, г. Сотра) і представлені поодинокими екземплярами, рідше невеликими групами особин.

Причини зміни чисельності
Слабке відновлення підросту внаслідок витоптування, вплив інших антропогенних чинників. Значної шкоди нормальному розвитку дерев завдають ентомошкідники крони та фітопатогенні гриби, зсуви ґрунту, засуха. Нормальному самовідновленню по-

пуляції перешкоджає низький рівень поновлення рослин.

Умови місцезростання
Кам'янисті схили, узлісся та галявини в дубових рідколіссях і шиблякових угрупованнях (кл. *Rhamno-Prunetea*).

Біоморфологічна характеристика.
Фанерофіт. Куц або дерево 1,5–2,5 м заввишки. Листки зверху темно-зелені, зісподу світло-сірі, з обох боків густо опушені, 3–5–7-роздільні. Квітки білі, зібрані у рихле щиткоподібне суцвіття. Плоди круглясті, до 20 мм у діаметрі, темно-вишнево-червоні, м'ясисті, з 3–5 кісточками. Цвіте у червні, плодоносить у вересні-жовтні. Розмножується насінням і вегетативно.

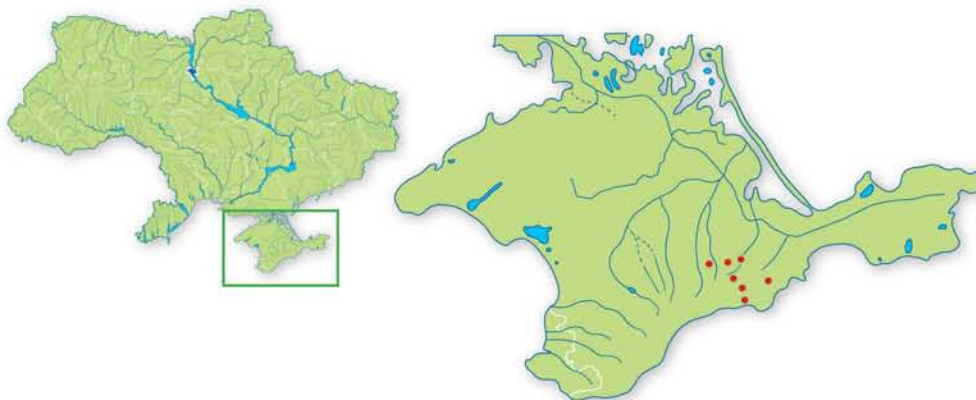
Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Рекомендується створити заказники у місцях зростання виду та контролювати стан популяцій. Заборонено рубки глоду, порушення місць зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у Никітському ботанічному саду — ННЦ УААН.

Господарське та комерційне значення
Харчове, вітаміноносне (плоди багаті на аскорбінову кислоту та інші вітаміни), медоносне, лікарське, декоративне, протиерозійне.

Основні джерела інформації
Редкие растения и животные Крыма. Справочник, 1988; Косых, 1964; Косых, 1965; Красная книга СССР, 1984; ЧКУ, 1996.

Автор: М.М. Федорончук
Фото: М.І. Бескаравайний

ДРІАДА ВОСЬМИПЕЛЮСТКОВА

Dryas octopetala L.

Родина Розові — Rosaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Аркто-альпійський гляціальний реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом. Індикатор змін природного середовища; пилок — палеоботанічний індикатор кліматичних змін у плейстоцені — ранньому голоцені (льодовикові та післяльодовикові часи).

Ареал виду та його поширення в Україні

Арктична і субарктична частини зх. Євразії, гори Зх., Середньої та Пд. Європи (ексклави на рівнині): Піренеї, Альпи, Апенніни та Балкани, Карпати. У Пн. Америці та Сх. Євразії цей видовий комплекс представлений окремими видами та підвидами. В Україні трапляється в Карпатах (масиви Свидовець та Черногора). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисельні, невеликі за розміром, поодинокі, але завдяки сланкому стеблу мають велику щільність.

Причини зміни чисельності

Стенотопність виду, його диз'юнктивний ареал, кліматичні умови високогір'я.

Умови місцезростання

Кам'яністі схили, високогірні луки, скелі в субальпійському та альпійському поясах (1800–2000 м н. р. м.). Зростає на вапнякових та пісковикових скелях із вмістом карбонатів (угруповання кл. *Loiseleurio-Vaccinietea*). Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Вічнозелений напівкущик, 2–10 см заввишки, стебло сланке, розгалужене. Листки видовженояцеподібні або довгасті, зверху шкірясті, блискучі, зіспо-

ду волохатоопушені, по краях надрізано-зрубчасті. Квітки білі, поодинокі, діаметром до 3,5 см, пелюсток 8. Плодики горішкоподібні, 2,5–4 мм завдовжки, на верхівці переходять у видовжений (до 15–20 мм) пірчато-волосистий залишок стовпчика маточки. Цвіте у липні. Плодоносить у серпні. Розмножується вегетативно та насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Карпатському БЗ та в Карпатському НПП. Заборонено заготівлю рослин, порушення умов місцезростання випасання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Практичне значення.

Декоративне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Малиновський, 1980; Нестерук, 2000; ЧКУ, 1996.

Автор: Т.Л. Андрієнко, С.Л. Мосякін
Фото: О.О. Кагало, Я.П. Дідух (вставка)

ШИПШИНА ЧАЦЬКОГО

Rosa czackiana Besser

Родина Розові — Rosaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Ендемік зі складного поліморфного комплексу *Rosa gallica* L. s.l.

Ареал виду та його поширення в Україні

Малопольська та Волино-Подільська височини. В Україні спорадично трапляється на пн.-зх. Поділлі, Товтровому кряжі, Опіллі, Придністров'ї; рідко — на Малому Поліссі та в Прикарпатті. Адм. регіони: Ль, Ів, Тр.

Чисельність та структура популяцій

Спеціально не досліджувалася через значні труднощі з ідентифікацією структури популяцій: вид здатний розмножуватися вегетативно, утворюючи столони. Здебільшого трапляється у вигляді поодиноких клонів, або скупчень з кількох клонів, площею по 1–5 м² кожний. Переважає вегетативне розмноження.

Причини зміни чисельності

Руйнування екоотопів, часте випалювання схилів, розорювання, випасання худоби та створення культур сосни.

Умови місцезростання

Лучно-степові угруповання кл. *Festuco-Brometea* та ксерофітні чагарникові зарості (союз *Prunion spinosae*), та узлісся (кл. *Trifolio-Geranietea*), що формуються на малопотужних рендзинах, підстелених мергелями, вапняками й карбонатними пісковиками на схилах переважно пд. експозицій. Мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Нанофанерофіт. Невеликий кущ до 45(60) см заввишки, з міцними столонами; стебла тонкі, вкриті прямими різновеликими шипиками. Листки 10–11 см завдовжки, вісь листка вкриті сидячими залозками з домішкою шипиків; прилистки вузькі, до 2 мм завширшки, зверху голі, зісподу по краю усіяні сидячими залозками; листочки дрібні, вузькоеліптичні або вузьколанцетні, зверху голі, зісподу волосисті, інколи з домішкою залозок. Квітки поодинокі, 3–4 см діаметром; чашолистки коротші або дорівнюють пелюсткам, з обох боків голі, після цвітіння розхилені в боки, зберігаються до початку почервоніння гіпантіїв; диск дуже товстий, конусоподібний, з вузьким зівом, до 1 мм діаметром; стовпчики маточок висту-

пають із зівом, утворюючи нещільну колонку. Гіпантії кулясті або овально-кулясті, достиглі — яскраво-червоні, зрідка вкриті стеблестими залозками. Цвіте в червні–липні, плодоносить у серпні–вересні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Росте у філіалі «Кременецькі гори» ПЗ «Медобори», а також у заказниках і пам'ятках природи пн.-зх. Поділля та Опілля: «Гора Магітра», «Лиса гора та Гора Сипуха», «Гора Голиця» та ін. Необхідним є вивчення динаміки популяцій виду. Заборонено знищення рослин, порушення умов місцезростання (неконтрольоване випалювання, викошування, надмірне випасання худоби, рекреація та заліснення схилів).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

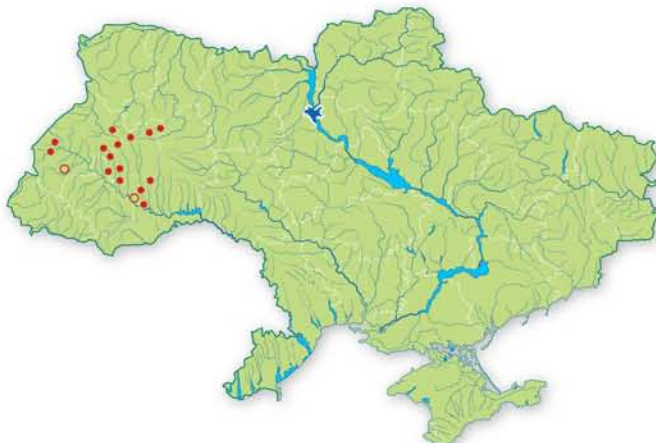
Декоративне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Хржановский, 1958; Флора УРСР, 1954.

Автори: О.О. Кагало, Н.М. Сичак

Фото: О.О. Кагало

ШИПШИНА ДОНЕЦЬКА

Rosa donetzica Dubovik

Родина Розові — Rosaceae

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення
Вузький ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Донецько-приазовський ендемік. Басейн рр. Міуса та Кальміуса. Адм. регіон: Дц.

Чисельність та структура популяцій
Локальні популяції дуже обмежені. В окол. м. Старобешево займає ділянку близько 200 м², в окол. с. Василівка Старобешевського р-ну знайдено одну куртину площею 6 м².

Причини зміни чисельності
Антропогенний вплив: видобування каменю, випасання худоби.

Умови місцезростання
Кам'янистий степ, відслонення пісковика та граніту. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Мікрофанерофіт. Кущ до 90 см заввишки з численними пагонами, утворює зарості. Гілки вкриті прямими шипами, які в нижній частині стовбурців дуже густо розміщені, щетиноподібні або голчасті. Листки з 7 листочків, двояко зубчасті по краях, залозисті на верхні, голі. Квітки поодинокі, рожеві. Гіпантій на верхівці зі щетинками; чашолистки при досягненні плодів не відпадають, цілісні, зовні залозисті. Цвіте у травні, плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до Європейського червоного списку. Рекомендується створити заказники у місцях зростання виду, контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено збирання плодів, порушення місцезростань виду (випасання худоби, розробка кар'єрів та видобування граніту).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, вітамінне.

Основні джерела інформації
Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Дубовик, 1966; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Кондратюк, Остапко, 1990; Остапко, 2001; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Остапко
Фото: В.М. Остапко